

ЗАЛЕСНОВА О. В.

Київський національний лінгвістичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНСТРУКЦІЙ З ПАСИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ У ТЕКСТАХ КОНСТАТУЮЧОГО ХАРАКТЕРУ

У статті йдеться про особливості функціонування конструкцій з пасивним значенням у текстах констатуючого характеру основних стилів сучасного іспанського писемного мовлення, а саме в текстах законодавчих документів, наукових доповідей, енциклопедичних текстах та інформативних матеріалах преси.

Ключові слова: прагматична ситуація, функціональний стиль мовлення, тексти констатуючого характеру, конструкції з пасивним значенням, об'єкт, суб'єкт.

В статье идет речь об особенностях функционирования конструкций с пассивным значением в текстах констатирующего характера основных стилей современной испанской письменной речи, а именно в текстах законодательных документов, научных докладов, в энциклопедических текстах, а также в информационных материалах прессы.

Ключевые слова: прагматическая ситуация, функциональный стиль речи, тексты констатирующего характера, конструкции с пассивным значением, объект, субъект.

The article deals with the peculiarities of the functioning of the construction with the passive meaning in the texts with constative utterances of the main styles of the modern Spanish written discourse, namely in the texts of legal documents, scientific reports, encyclopedic articles and informative press materials.

Key words: pragmatic situation, functional style of language, texts with constative utterances, construction with the passive meaning, object, subject.

Актуальність роботи зумовлена інтенсивністю розвитку лінгвістичних досліджень з проблеми вивчення тих факторів, які впливають на формування текстів різного функціонального призначення.

Мета роботи полягає у дослідженні комунікативно-прагматичних та стилістичних особливостей конструкцій з пасивним значенням.

Предмет дослідження складають комунікативно-прагматичні особливості різних засобів вираження пасивного значення в сучасній іспанській мові.

Об'єктом аналізу в даній роботі стали конструкції з пасивним значенням, що є конститuentами функціонально-семантичного поля пасиву в сучасній іспанській мові.

Матеріалом дослідження слугували тексти наукових доповідей, енциклопедичні тексти, законодавчі документи та інформативні матеріали сучасної іспанської преси.

Наукова новизна полягає у визначенні особливостей функціонування різних засобів вираження пасивного значення в текстах констатуючого характеру основних стилів сучасного іспанського писемного мовлення.

Текст як найбільша комунікативна одиниця є водночас і результатом, і відображенням самого процесу мовленнєвої діяльності. Текст не може не бути прагматично визначеним тому, що його створює людина, яка не тільки організує мовний матеріал для передачі відповідного змісту, тобто не тільки формує його синтаксичну та семантичну структуру, але й передає своє відношення до того, що висловлює. Таким чином, від цілеспрямованості тексту, від намірів того, хто його створив залежать і модальність, і вибір слів, і використання граматичних форм тощо [1:191].

Кожний текст співвідноситься з певною сферою суспільного вживання мови і виявляється у функціонально-стилістичному маркуванні через одиниці мови [2:44]. Прагматичні особливості тексту простежуються при умові врахування особливостей ситуації спілкування, яка зумовлює прагматику тексту і, відповідно, стилістичні, лексичні та граматичні його особливості. Комунікативна інтенція автора тексту відображає відповідність цього тексту цілям, умовам комунікації та особливостям адресата і реалізується за допомогою стилістичних засобів мови. Стилїстика тексту залежить від конкретного комунікативного завдання, за допомогою якого можна визначити прагматичний тип текстів, наприклад тексти констатуючого характеру – газетні повідомлення, анотації; тексти-обіцянки – передвиборні маніфести, присяги; тексти-спонукання – накази, постанови, реклама; тексти-запроси – анкети, об'яви тощо [3:208]. Показниками того чи іншого прагматичного типу тексту слугують насамперед речення конкретного прагматичного типу. Треба зазначити, що пасивні конструкції вживаються в іспанській мові переважно у розповідних реченнях.

Дослідження показують, що причина неоднакового поширення пасивних конструкцій у текстах основних функціональних стилів сучасної іспанської мови полягає, перш за все, у відмінностях цих текстів за змістом та комунікативною спрямованістю.

Розробка теорії інтерпретації мовленнєвих творів, які проявляються у тих чи інших комунікативних контекстах, складає, на думку Н.Д.Арутюнової, одне з основних завдань прагматики. Прагматика спрямовує свою увагу на відношення між суб'єктом мовлення та його мовленнєвим твором. Прагматичне значення мовленнєвого акту залежить

не тільки від суб'єкта мовлення, але й від соціальної ситуації, в якій він відбувається, а також від “фактора адресата”, оскільки будь-який мовленнєвий акт розрахований на певну модель адресата [4:356-360]. Як зауважує Н.Д.Арутюнова, адресат мовленнєвих актів суттєво відрізняється від адресата друкованих творів, оскільки останній не має безпосереднього зв'язку з суб'єктом мовлення. Але будь-який мовленнєвий акт (усний чи письмовий) має свою інтенцію автора, прагматичну мету, розрахований на певного адресата. Оцінка адресатом мовленнєвого змісту (комунікативного сенсу) висловлення супроводжується оцінкою адекватності його певній прагматичній ситуації. Отже, функціонування пасивних конструкцій у текстах різних стилів залежить від прагматичних особливостей цих текстів. Як уже зазначалось, пасивні конструкції в іспанській мові зустрічаються переважно у текстах констатуючого характеру. Ці тексти відносяться до різних функціональних стилів, але їх спільною рисою є переважна більшість розповідних речень (констативів).

Що стосується текстів законодавчих документів, наукових доповідей, енциклопедичних текстів та інформативних матеріалів преси, їх прагматичною метою є повідомлення інформації з дотриманням принципів кооперації Грайса, тобто чітко, ясно, послідовне викладення достовірних фактів [5].

Той факт, що пасив переважно використовується у науковому, офіційному та публіцистичному стилях, ряд авторів пояснює тими стилістичними особливостями, які притаманні пасивним конструкціям, а саме, їх абстрактністю, меншою “стилістичною виразністю” [6; 7; 8; 9]. За допомогою узагальненості суб'єкта підкреслюється ідея загальновідомості окремих висловлень. Опис дії без вказівки на конкретного суб'єкта являє собою особливий стилістичний засіб, характерний для ділових та державних документів, наукових та газетних текстів, де існує певний бар'єр між автором повідомлення й адресатом.

Науковий стиль мовлення, основною функцією якого є повідомлення інформації, має узагальнений та підкреслено логічний характер викладення матеріалу, зумовлений прагненням до більш об'єктивного подання інформації. Ця ознака наукового стилю спричинила й інші його стильові риси – змістову точність, об'єктивність, дещо “сухий” характер оповіді без проявів експресивності або емоційності [10:46]. Пасив якнайкраще відповідає вимогам стилю – видалення суб'єкта дозволяє автору наукового повідомлення залишатися в “тіні” і тим самим зосередитися на об'єкті дії,

тим більше, що частіше основним “героєм” наукового повідомлення виступає пацієнс, тоді як агенс стає другорядним, менш важливим, або взагалі опускається: *En las lesiones granulomatosas hepáticas fue identificada la larva de la Toxocara canis por los parasitólogos de la Universidad de Tulane...*[11:9] ... *mahón – tela fuerte de algodón...que en un principio se fabricó en la ciudad china de Nanquín* [14:1395].

Підмети цих речень *la larva* та *mahón* є пацієнсами, об’єктами дії, яка передається присудками за допомогою пасивних конструкцій *fue identificada* та *se fabricó*, тоді як агенс дії залишається невираженим.

Вивчення закономірностей використання пасивних конструкцій дозволило встановити, що функціонування пасиву в текстах наукових доповідей супроводжується тими особливостями, що зумовлені екстралінгвістичними чинниками, специфічними для сфери наукового стилю. Процеси, які описуються в науковій літературі, являють собою, як правило, не конкретні, актуальні для даного моменту події, а потенційні, звичайні дії, що слугують для якісної характеристики предметів. При цьому пасив виявляється дуже зручним засобом відтворення процесів з послабленою динамічністю, завдяки наявності у нього водночас значення процесуальності і результативності: *Uno de ellos es el glucayón, que se ha identificado por radioinmunoanálisis...*[11:21].

Виявлене на дослідженому матеріалі значення результативності виступає у двох різновидах: 1) як визначення статички; 2) як визначення якісної характеристики предмета. Порівняйте: *La madurez pulmonar en el hombre se caracteriza por aparición, desde la semana 30 de la gestación...*[11:6] *Se estima que alrededor del 20% de los perros están infectados por Toxocara canis...el gato, en cambio, puede estar parasitado a cualquier edad* [11:12].

Різниця між ними полягає в тому, що під час вираження статички процесуальність у значенні пасивної конструкції пригнічується, а при вираженні якісної характеристики, уявлення про процес повністю не зникає, хоча сам процес знаходиться немовби на “задньому плані”. Статичність якості, яка виражається пасивом, може бути визначена лексичним наповненням пасивних конструкцій або загальним змістом контексту: *Las muestras de LA se obtuvieron por amniocentesis transabdominal entre 24 y 96 horas antes del parto, desechando los líquidos contaminados con sangre o meconio. Todas las muestras se centrifugaron por diez minutos y el líquido, sobrenadante se decanto y proceso de inmediato para la determinación de lecitina por el método de Gudsón modificado por Soria* [11:20].

Пасивні конструкції з імпліцитним суб'єктом вживаються також і в текстах законодавчих документів та інформативних матеріалах преси, що пов'язане з їх суспільно-політичною тематикою та специфічною комунікативною спрямованістю, при якій діяч часто має колективне значення (уряди, органи державного управління, політичні угруповання, тощо) та не називається у повідомленні, яке будується з погляду пацієнса: *Las Cámaras podrán reunirse en sesiones extraordinarias a petición del Gobierno...o de la mayoría absoluta de los miembros de cualquiera de las Cámaras. Las sesiones extraordinarias deberán convocarse sobre un orden del día determinado y serán clausuradas una vez que este haya sido agotado* [12:53].

Офіційно-діловий стиль обслуговує сферу суто офіційних стосунків – юридичних, економічних і дипломатичних. Це мова законодавчих актів, статутів, наказів, розпоряджень, угод, контрактів і ділового листування. Внаслідок того, що мова законів не є мовою загального вживання, вона не є активною в плані спілкування. Характерними рисами офіційних документів є чіткість і точність висловлення думки; спонукальний характер висловлювання, мета якого – вплив на поведінку людей; об'єктивність, безособовість і часто узагальненість; традиційність, яка проявляється як у формі побудови та оформлення документів, так і в уніфікованості, стереотипності та навіть деякій архаїчності мовних засобів, що використовуються. Архаїчний і традиційний характер відображається в утворенні текстів тривалого використання, наприклад, кодексів або конституцій, які слугують для регулювання найважливіших та найстабільніших людських стосунків. Офіційні документи відрізняються також своєю стандартизованою формою, яка проявляється в повторенні та одноманітності мовних засобів [10:67]. Перелічені вище риси, а також відсутність емоційності, образності, суб'єктивних оцінювань, особливий стиль викладення, позбавлений особистого ставлення автора і спрямований на повідомлення адресату незаперечних фактів або правил, визначають відбір та сполучення мовних засобів, серед яких у великій кількості використовуються засоби вираження пасивного значення: *Los Órganos de la Administración del Estado son creados, regidos y coordinados de acuerdo con la ley... Con el fin de corregir desequilibrios económicos internacionales y hacer efectivo el principio de solidaridad se constituirá un Fondo de Compensación, cuyos recursos serán distribuidos por las Cortes Generales entre las Comunidades Autonomas y provincias* [12:61].

Як показує наведений приклад, пасивні конструкції якнайкраще передають статичну, безособову дію без вказування конкретного суб'єкта. Це відповідає характерним стильовим рисам, властивим текстам законодавчих документів, а саме офіційності, традиційності, об'єктивності, точності та відсутності образності.

На відміну від текстів інших функціональних стилів, газетні тексти мають найбільшу спрямованість на масову аудиторію, що відповідає реалізації їх основних функцій – впливу на адресата та повідомлення інформації. Зміст газетних текстів складають повідомлення про факти та явища суспільного життя, політики, культури, спорту тощо. Основною лексикою газетних текстів є суспільно політична лексика. Для газетних текстів є характерним наявність стереотипів, мовленнєвих кліше, стійких виразів. Одним із принципів мови газетних текстів є орієнтація на стандарт та компресію мовних засобів [10:6]. Компресія в цих текстах виявляється як в плані змісту, так і в плані оформлення інформації. Використання пасивних конструкцій допомагає реалізувати цей принцип: *Dijo ayer la Policía israelí, que confirmó que el magnicida no actuó sólo y retomó la tesis de la conspiración avanzada por el titular del Departamento Moshe Shahal, una tesis que fue negada por los servicios secretos.* [13:76]

Завдяки використанню у наведеному прикладі дієприкметникового звороту *avanzada por...*, не виникла необхідність утворювати ще одне підрядне речення: *Creo que los EEUU no quieren ser considerados como el mayor deudor de la UN.* [15: 147]

Інфінітивна форма дієприкметникової пасивної конструкції *ser considerados* входить до складу присудка підрядного речення і допомагає уникнути додаткової поширеності речення та залишити невираженим суб'єкт дії.

Серед основних іспаномовних газетних жанрів Н.М.Фірсова виділяє статтю, інтерв'ю, репортаж, кореспонденцію, огляд, памфлет, рекламу, об'яву та інформаційну хроніку [10:19]. Дослідження газетних текстів показало, що використання пасивних конструкцій є більш розповсюдженим саме в інформативних матеріалах, що зумовлюється комунікативною спрямованістю цих текстів на об'єктивне повідомлення інформації без суб'єктивного ставлення автора.

Аналіз особливостей функціонування конструкцій з пасивним значенням у текстах констатуючого характеру основних стилів писемного мовлення дозволив нам зробити висновок про те, що пасивні конструкції

використовуються з метою вираження здійсненої дії, часто без вказівки на суб'єкт-виробника, та зосередження уваги адресата на об'єкті зазначеної дії. У відповідності до цієї мети, пасивні конструкції мають більше коло функціонування в текстах законодавчих документів, наукових доповідей, енциклопедичних текстах та інформативних матеріалах преси.

Висновки та подальші перспективи досліджень. Той факт, що конструкції з пасивним значенням частіше зустрічаються у розповідних реченнях та здатність пасивних конструкцій узагальнено передавати суб'єкт дії або залишати його невираженим, дозволяє зробити висновок про те, що найбільш сприятливі умови для використання пасивних конструкцій існують у текстах констатуючого характеру, оскільки основною комунікативною функцією цих текстів є повідомлення інформації без розкриття ставлення до неї автора.

Для подальшого дослідження цікавим видається більш детальне вивчення особливостей функціонування та перекладу на українську мову конструкцій з пасивним значенням у текстах різних типів.

ЛІТЕРАТУРА

1.Медникова Э.М. Прагматический аспект текста // Лингвистика текста. Материалы науч. конф. – Ч.1. – М.: Изд-во Моск.гос.пед.ин-та.иностр.яз., 1974. – С.190-197. 2.Гетьман З.О. Діалогічний текст як об'єкт стилістики // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб.наук.ст. – Вип.2. – К.:КДПУ,1999. – С.41-44. 3.Стилистика английского языка / [Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В]. – К.: Высш.школа, 1984. – 247 с. 4.Арутюнова Н.Д. Фактор адресата // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. – 1981. – Т.4. – С.356-367. 5.Грайс Г.П. Логика и речевое общение // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып.16. – М.:Прогресс,1985. – С.217-237. 6.Ершова Н.К. Пассивно-процессные предложения в разных типах научного текста // Актуальные проблемы прагмалингвистики. Тезисы докладов науч. конф. Воронеж. гос. ун-т. – Воронеж, 1996. – С.92-96. 7.Катишеникова С.И. Формы и функции категории залога в научном стиле изложения // Тождество и различие в языке и речи. – Куйбышев, 1988. – С.49-54. 8.Кириченко Н.В. О влиянии экстралингвистических факторов на функционирование грамматической категории в научном стиле (на материале форм страдательного залога) // Основные понятия категории лингвистики: Межвуз.сб.научн.трудов. – Пермь: Изд-во Перм. гос. ун-та, 1982. – С.139-143. 9.Кириченко Н.В. Функционирование форм страдательного залога в научных текстах XVIII-XX вв. // Стилистика текста в коммуникативном аспекте. – Пермь: Изд-во Перм.гос. ун-та, 1987. – С.131-135. 10.Фирсова Н.М. Функциональные типы речи современного испанского языка / [Фирсова Н.М., Синявский А.В., Чеснокова О.С. и др.] – М.: Изд-во Ун-та дружбы народов, 1988. – 81 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

11.Archivos de investigación médica. – Vol.14. – 1983. – №4. – 523 p. 12.Constitución Española. – Madrid: Ed.civital, S.A., 1996. – 63 p. 13.Diario, 1995. – 980 p. 14.Diccionario Manual Sopena. Enciclopédico e ilustrado. – Barcelona: Ed.Ramón Sopena, 1978. – 3 vol. – 2368 p. 15.El País, 2005. – 872 p.